

۱۳۰۳ ۱۴۲

ترجمه، شرح و تعلیقه
«مبانی تکملة المنهاج»

(کتاب القصاص، فصل اول)

قصاص نفس

احمد حاجی ده آبادی

دانشیار دانشگاه تهران

سرشناسه	حاجی‌ده‌آبادی، احمد، ۱۳۴۹ -
عنوان قراردادی	مبانی تکمله‌المنهاج. فارسی برگزیده
عنوان و پدیدآور	ترجمه، شرح و تعلیقه «مبانی تکمله‌المنهاج»: (کتاب القصاص، فصل اول) / قصاص نفس / احمدحاجی‌ده‌آبادی
مشخصات نشر	تهران: نشر میزان ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۳۱۲ ص.
شابک	978-964-511-359-7
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	کتاب حاضر ترجمه و شرح فصل اول کتاب «مبانی تکمله‌المنهاج» تألیف سیدابوالقاسم خویی است.
موضوع	فتوای شیعه -- قرن ۱۴
موضوع	Fatwas, Shiites -- 20 th century
موضوع	قصاص (فقه) (Lex talionis (Islamic law
موضوع	حقوق جزا (فقه) (Criminal law (Islamic law
شده‌سازنده	خوئی، ابوالقاسم، ۱۲۷۸ - ۱۳۷۱. مبانی تکمله‌المنهاج. شرح
رده‌بندی کدی	۱۳۹۵ ۴۲۳۳ ۸۰۴م خ/۹/۱۸۳BP
رده‌بندی دیویی	۲۹۷/۲۲۲
شماره کتابخانه ملی	۳۰۰۶۳۰

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، اسکن، ...) از این اثر بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن زیر اطلاع دهید.

۵۶۰

نشر میزان

ترجمه، شرح و تعلیقه

مبانی تکمله‌المنهاج

ترجمه: احمد حاجی‌ده‌آبادی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۵

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۳۵۹-۷

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاوسی‌فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲. تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳. تلفن ۶۶۳۶۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سفیه، بین مفتاح و فرصت، پلاک ۱۰۴. تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

۱۳.....	مقدمه
۱۹.....	مسئله ۱ موجب قصاص و ضابطه قتل عمد
۳۹.....	مسئله ۲ حاصله زمان، آن فعل و نتیجه
۴۳.....	مسئله ۳ انداختن دیگری در شرف خارج نشدن از آن
۴۷.....	مسئله ۴ مجروح کردن دیگری در مجرای سر و مردن
۵۳.....	مسئله ۵ مرگ ناشی از جنایت عمدی بدون قصد قتل و این عمل نوعاً کشنده
۵۹.....	مسئله ۶ خود را از بلندی بر روی دیگری پرت کردن
۶۱.....	مسئله ۷ مرگ در اثر سحر
۶۳.....	مسئله ۸ مرگ ناشی از تقدیم غذای مسموم
۶۷.....	مسئله ۹ مرگ در اثر حفر چاه در معبر عام
۶۹.....	مسئله ۱۰ مداوا کردن مجروح به داروی سمی و مردن
۷۳.....	مسئله ۱۱ مرگ در اثر فعل غیر مقصود (القای از بلندی و مردن در بین راه)
۷۷.....	مسئله ۱۲ مرگ بر اثر گسیل داشتن سگ درنده

- مسئله ۱۳ مرگ بر اثر جراحت انسان و گاز گرفتن شیر ۷۹
- مسئله ۱۴ مرگ در اثر دست دیگری را بستن و رها کردن در بیابان ۸۱
- مسئله ۱۵ حفر چاه و انداختن شخصی در آن ۸۵
- مسئله ۱۶ اسبابک و نظارت در قتل ۸۷
- مسئله ۱۷ امر و اکراه به قتل ۹۵
- مسئله ۱۸ امر عبد، قتل به وسیله مولی ۱۰۳
- مسئله ۱۹ امر و اکراه بر کشتن امر و ادا کننده ۱۱۱
- مسئله ۲۰ امر و اکراه بر کشتن اکراه شونده ۱۱۵
- مسئله ۲۱ اکراه بر قطع دست دیگری ۱۱۹
- مسئله ۲۲ مرگ بر اثر اکراه بر صعود به کوه ۱۲۳
- مسئله ۲۳ مرگ در شهادت کذب ۱۲۵
- مسئله ۲۴ کشتن شخص در حکم مذبوح ۱۲۹
- مسئله ۲۵ مرگ در اثر یکی از دو ضربه ۱۳۱
- مسئله ۲۶ وقوع دو جراحت و ادعای یک جراح مبنی بر بهبودی جراحت واردش ۱۳۵
- مسئله ۲۷ قطع آرنج و بازو به وسیله دو نفر و وقوع مرگ ۱۳۷

مسئله ۲۸	تداخل دیات و تداخل قصاص	۱۳۹
مسئله ۲۹	مجازات شرکت در قتل عمد	۱۵۳
مسئله ۳۰	کیفیت تحقق شرکت در قتل عمد	۱۶۱
مسئله ۳۱	شرکت انسان و حیوان در قتل دیگری	۱۶۳
مسئله ۳۲	شرکت پدر با بیگانه در قتل فرزند	۱۶۹
مسئله ۳۳	شرکت قطع عضو	۱۷۳
مسئله ۳۴	شرکت دو زن در قتل مرد	۱۷۹
مسئله ۳۵	شرکت مرد و زن در قتل مرد	۱۸۵
مسئله ۳۶	پرداخت دیه پیش از قصاص	۱۸۷
مسئله ۳۷	شرکت عامد و خاطی در قتل	۱۹۳
شرط اول	تساوی در آزادی و بردگی	۱۹۷
مسئله ۴۰	قتل مرد یا زن به وسیله مرد	۱۹۹
مسئله ۴۱	قتل زن یا مرد به وسیله زن	۲۰۳
مسئله ۴۲	حکم قتل شبه عمد یا خطایی محض	۲۰۵
مسئله ۵۹	وحدت قاتل، تعدد مقتول	۲۰۷

- شرط دوم تساوی در دین ۲۱۳
- مسئله ۶۶ قتل مرد یا زن کافر به وسیله مرد یا زن کافر ۲۱۹
- مسئله ۶۷ قتل مسلمان به وسیله کافر ۲۲۱
- مسئله ۶۸ اسلام کافر قاتل پیش از قصاص ۲۲۳
- مسئله ۶۹ قتل زنازاده به وسیله حلال زاده ۲۲۵
- مسئله ۷۰ معیار قصاص، جمعیت مجنی علیه در حال جنایت ۲۲۷
- مسئله ۷۱ عدم قصاص پسر از پدر قاتل صغیر ۲۳۱
- مسئله ۷۲ تیراندازی به کافر و وقوع جنایت پس از اسلام او ۲۳۳
- مسئله ۷۴ مرگ مجروح پس از مرتدشدن ۲۳۵
- مسئله ۷۵ قتل کافر به وسیله مرتد ۲۳۹
- مسئله ۷۶ ارتداد مسلمانی که قاتل کافر است ۲۴۱
- مسئله ۷۷ قتل مرتد به وسیله کافر ۲۴۳
- مسئله ۷۸ کشتن قاتل به وسیله غیر ولی دم ۲۴۵
- مسئله ۷۹ کشتن مرتکب جرم حدی مستوجب سلب حیات ۲۴۷
- مسئله ۸۰ قتل نابالغ به وسیله بالغ ۲۵۱

شرط سوم

۲۵۵..... پدر مقتول نبودن

مسئله ۸۱

۲۵۷..... ادعای پدر مقتول بودن

مسئله ۸۲

۲۶۱..... عدم ثبوت حق قصاص برای فرزند مردی که قاتل زن خود باشد

مسئله ۸۳

۲۶۳..... حکم دو برادر، یکی قاتل پدر و دیگری قاتل مادر

شرط چهارم

۲۶۵..... قاتل بالغ بودن قاتل

مسئله ۸۴

۲۷۱..... اختلاف و ادم و بی در بلوغ و عدم بلوغ

مسئله ۸۵

۲۷۵..... قتل مجنون به وسیله عاقل

مسئله ۸۶

۲۷۷..... کشتن دیوانه مهاجم

مسئله ۸۷

۲۷۹..... قتل در حال مستی

مسئله ۸۸

۲۸۳..... قتل به وسیله نابینا

شرط پنجم

۲۸۷..... محقون الدم بودن مقتول

مسئله ۸۹

۲۹۱..... قتل زانی و زانیه در حال زنا به وسیله شوهر

۲۹۹..... منابع

۳۰۱..... نمایه آیات

۳۰۳..... نمایه روایات

۳۰۷..... نمایه قواعد فقهی

۳۰۹..... نمایه مواد قانون

۳۱۱..... نمایه موضوعات

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطيبين
الطاهرين . صحبه المنتجبين لاسيما بقيه الله عجل الله تعالى فرجه الشريف

گرچه از اوایل ورود به حوزه علمیه قم، نام مرحوم آیت الله العظمی حاج سید ابوالقاسم موسوی خویی را شنیده بودم و حتی مرحوم پدرم، حاج شیخ عبدالحسین حاجی که از شاگردان مرحوم آیت الله شیخ م. تص. بایری بود، از ایشان نقل می کرد که اعلم مراجع دو نفرند؛ آیت الله خویی و آیت الله سید ابوالقاسم خوانساری؛ ولی آشنایی تفصیلی با اندیشه های آیت الله خویی در دوره تحصیل در دانشگاه برایم فراهم شد. فراموش نمی کنم که نخستین بار در کلاس درس حقوق ۱۰۰ نفره، در نیمسال اول سال تحصیلی ۱۳۷۳-۱۳۷۴، از زبان استاد درس شنیدم که آیت الله خویی بر خلاف بقیه فقها معتقد است اگر به کسی بگویند «بکش»، وگرنه تو را می کشیم، می تواند مرتکب قتل شود؛ ولی باید دیه بدهد. در همین کلاس، عنوان کتاب ایشان «کملة المنهاج - را شنیدم و این کتاب را خریداری کرده، صفحاتی از آن را مطالعه کردم. در دوره کارشناسی ارشد مراجعه ام به این کتاب بیشتر شد و نوآوری ها و ابداعات آیت الله خویی در کنار استدلال های فقهی مناسب و قلم روان، بسیار جلب توجه می نمود. بعدها در هنگام نگارش کتاب قواعد فقه جزایی و قواعد فقه دیات مراجعه ام به این کتاب بسیار زیاد شد. در هنگام تدریس درس متون فقه جزایی کارشناسی ارشد و فقه جزایی دکتری، این کتاب را محور تدریس قرار دادم و از سال ۱۳۹۰ به جلد اندیشه ترجمه این کتاب به ذهنم خطور کرد. کثرت اشتغالات اجازه این کار را نداد تا اینکه از باب ما

لایدرک کله لایترک کله، تصمیم گرفتیم فصل اول از مبحث قصاص نفس کتاب مبانی تکملة المنهاج را ترجمه کرده، به جامعه علمی ارائه نمایم تا با عنایت حق، به اتمام بقیه مبحث قصاص و دیگر بخشهای این کتاب موفق شوم؛ إن شاء الله.

تذکر چند نکته ضروری است:

۱. علت نامگذاری این کتاب به مبانی تکملة المنهاج چیست؟

عنوان رساله عملیه آیت الله خویی، منهاج الصالحین است. با توجه به اینکه این کتاب همانند سایر آثار از رساله‌های عملیه زمان خود، مباحث قضا، شهادت، حدود، قصاص و دیات را داشت، بعدها آیت الله خویی نظرات و فتاوی خود در مورد این مباحث را با عنوان «تکملة منهاج الصالحین» آوردند. آنگاه خود به شرح و تبیین فتاوی خود در این باره پرداختند و نام کتاب را «مبانی تکملة المنهاج» نهادند. مقصودشان از مبانی، مستندات فقهی فتاوی خود یعنی احادیث، روایات، اجماع و عقل است.

۲. کتاب‌های فقهی بسیاری از احادیث و روایات خویی چاپ شده است؛ ولی عمدتاً تقریرات درس‌های ایشان و به قلم شاگردان می‌باشد. اما کتاب مبانی تکملة المنهاج، به قلم خود ایشان است و از این جهت اهمیت دارد. ضمن اینکه کتاب حاوی قلمی روان بوده و نیز بنای ایشان در این کتاب اختصار است.

۳. در ترجمه این کتاب سعی شد نکات ذیل رعایت شود:

الف) نخست در غالب مسائل، ابتدا توضیحی داده شده است. حواشی در فضای بحث قرار گیرد. سپس متن تکملة و آنگاه پاورقی‌ها یعنی مبانی تکملة ترجمه شده است. البته برای آنکه خوانندگان به خصوص آنها که با فقه آشنایی ندارند، منظور و معنی کتاب را به خوبی درک کنند، در مواردی داخل کروش، توضیحات اضافی آورده شده است.

ب) پس از ترجمه هر مسئله و استدلال‌هایی که در پاورقی‌ها آمده است، نکاتی را با عنوان تعلیقه آورده‌ایم. این نکات گاهی توضیح هرچه بیشتر مسئله است؛ احیاناً نقد و اشکالاتی است که ممکن است بر مطالب کتاب وارد شود (برای نمونه، مسئله ۱۷، ۱۹، ۲۱ و... دیده شود). همچنین موضع قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در این باره آورده شده است.

ج) برای هر مسئله عنوانی انتخاب شد. اگر کم و کاستی است از اینجانب است.
 د) فهرست موضوعات، مواد، آیات، روایات و قواعد فقهی آورده شده است تا برای پژوهشگران قابل استفاده باشد.

ه) برخی دوستان پیشنهاد دادند متن عربی اعراب‌گذاری شود؛ اما این کار باعث جلوگیری از پیشرفت دانشجویان و تسلط بر منابع مشابه می‌شود و مناسب نیست. دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد و دکتری باید این اندازه تسلط بر زبان عربی را داشته باشد و بتواند متنی به روانی کتاب مبانی تکملة المنهاج را اعراب‌گذاری نماید.
 ۴. هدف عمده از ترجمه و شرح این کتاب آن بوده است که کسانی که با زبان عربی آشنا نیستند، صغراً می‌توانند از کتاب‌های فقهی استفاده کنند، بتوانند با مطالعه این کتاب شریعت را تدلال‌های فقهی را دریابند و نیز با نوآوری‌های آیت‌الله خوئی آشنا شوند.

۵. این کتاب می‌تواند به عنوان منبعی برای دروس «متون فقه جزایی» و «فقه استدلالی» مقطع کارشناسی ارشد دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی استفاده شود.
 امید است این خدمت با نظر عنایت امام زمان صاحب‌الأمر (عج) مقبول درگاه حق تعالی قرار گیرد. از اساتید، دانشجویان، قضات، وکلاء و دیگر کسانی که این کتاب را مطالعه و ملاحظه می‌نمایند، درخواست دارم نظرات و انتقادات خود را به آدرس پست الکترونیکی اینجانب (adehabadi@ut.ac.ir) ارسال نمایند.

سه‌شنبه ۹۵/۲/۲۱ مصادف با شام تولد حضرت امام حسین *

و شب تولد حضرت ابراهیم‌فضل‌العباس *

قم / احمد حاجی‌ده‌آبادی